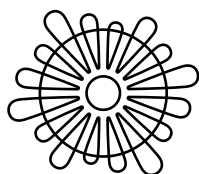

ARCHAEOLOGIA

adriatica

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

SVEUČILIŠTE U ZADRU / UNIVERSITAS STUDIORUM JADERTINA / UNIVERSITY OF ZADAR
ODJEL ZA ARHEOLOGIJU / DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

UDK 902/904

ARCHAEOL. ADRIAT.

ISSN 1846-4807

ARCHAEOLOGIA adriatica

IZDAVAČ / *Publisher*
Sveučilište u Zadru / *University of Zadar*
Mihovila Pavlinovića 1, 23000 Zadar, Hrvatska

POVJERENSTVO ZA IZDAVAČKU DJELATNOST / *Publishing Committee*
Josip Faričić (predsjednik / *Chair*)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK / *Editor in Chief*
Ante Uglešić

ZAMJENIK GLAVNOG I ODGOVORNOG UREDNIKA / *Associate Editor in Chief*
Igor Borzić

TAJNICA / *Secretary*
Josipa Baraka Perica

UREDNIŠTVO / *Editorial Board*
Brunislav Marijanović (professor emeritus Sveučilišta u Zadru), Igor Borzić (Sveučilište u Zadru),
Martina Čelhar (Sveučilište u Zadru), Tomislav Fabijanić (Sveučilište u Zadru),
Josipa Baraka Perica (Sveučilište u Zadru), Mirja Jarak (Sveučilište u Zagrebu),
Marko Dizdar (Institut za arheologiju, Zagreb), Biba Teržan (Univerza v Ljubljani),
Gian Pietro Brogiolo (Università degli Studi di Padova)

ADRESA UREDNIŠTVA / *Adress of the Editorial Board*
Archaeologia Adriatica
Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV., 2
23000 Zadar, Hrvatska / Croatia
Tel. +385(0)23 200 522
E-mail: archaeologia.adriatica@unizd.hr

ARCHAEOLOGICA ADRIATICA REFERIRA SE U / *Archaeologia Adriatica is abstracted and indexed in*
- Ulrich's international periodicals directory
- DYABOLA. Sachkatalog der Bibliothek – Römisch-
Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts

DOSTUPNO NA / *Available at*
Hrčak. Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske (hrcak.srce.hr)
Morepress (morepress.unizd.hr)

ČASOPIS IZLAZI JEDNOM GODIŠNJE / *Published annually*
ISSN 1846-4807 (Tisak)
ISSN 1848-9281 (Online)
DOI 10.15291/archeo

NASLOVNICA / *Cover Page*
Foto / *Photo*: Zoran Alajbeg, Ivan Čondić, Sebastian Govorčin, Mato Ilkić i Joško Zaninović

SADRŽAJ / CONTENTS

MARTINA DUBOLNIĆ GLAVAN, MIROSLAV GLAVIČIĆ Posveta Augustovu numenu iz Privlake kod Nina (arhivska istraživanja) (Izvorni znanstveni članak) <i>Dedication to the Numen Augusti from Privlaka near Nin</i> (archival research) (Original scientific paper)	9
IVANA JADRIĆ-KUČAN, IVANA BANOVAČ Posveta geniju Carske kuće (<i>Genius Domus Augusta</i>) iz Oneja (Izvorni znanstveni članak) <i>Dedication to the Imperial Family's Genius</i> (Genius Domus Augusta) from Oneum (Original scientific paper)	31
BOŽANA MALETIĆ, MATTEO POLA Un'iscrizione inedita ed alcune note di topografia antica di Preko sull'isola di Ugljan (Articolo scientifico originale) <i>Neobjavljeni natpis i nekoliko bilježaka o antičkoj topografiji</i> <i>Preka na otoku Ugljanu</i> (Izvorni znanstveni članak)	61
DINO TARAS Radionički pečati na italskoj tera sigilati iz Zatona kod Zadra (Prethodno priopćenje) <i>Workshop Stamps on Italic Terra Sigillata from Zaton near Zadar</i> (Preliminary report)	81
KRISTINA GERGETA SOTONČIĆ, TEODORA GODINOVIĆ Zaštitno arheološko istraživanje dijela maritimne vile u uvali Ribnjaku kod Valbandona (Stručni članak) <i>Rescue Archaeological Excavations of a part of the</i> <i>Maritime Villa in Ribnjak Bay near Valbandon</i> (Professional paper)	119

ANA KARAOĐOLE, NIKŠA GRBIĆ Keramički nalazi i ostali pokretni arheološki materijal s lokaliteta Ošlje – Gradac (Izvorni znanstveni članak) <i>Pottery and Other Small Finds from the Site of Ošlje-Gradac (Original scientific paper)</i>	143
KRISTINA GERGETA SOTONČIĆ Kasnoantičko i ranosrednjovjekovno groblje u Novigradu. Preliminarni rezultati istraživanja (Prethodno priopćenje) <i>Late Antique and Early Medieval Cemetery in Novigrad. Preliminary Research Results (Preliminary report)</i>	203
ANITA ADAMIĆ HADŽIĆ Izloženost koštanim ozljedama ratarskih i stočarskih populacija srednjovjekovne i ranosrednjovjekovne Hrvatske (Izvorni znanstveni članak) <i>Exposure to Bone Injuries in the Farming and Herding Populations in Medieval and Early Modern Croatia (Original scientific paper)</i>	233
MATO ILKIĆ, DEJAN FILIPČIĆ Novac Osmanskog Carstva iz sjeverne Dalmacije (Izvorni znanstveni članak) <i>The Ottoman Empire Coins from Northern Dalmatia (Original scientific paper)</i>	267

SILVIA BEKAVAC, DORA ŠTUBLIN Zaboravljeno kulturno dobro – crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima (Prethodno priopćenje) <i>Forgotten Cultural Heritage – the Church of Our Lady of Health in Gornja Brela (Preliminary report)</i>	291
IGOR BORZIĆ VIS-A-VIS-A-VIS 200 Prikaz kataloga izložbe <i>Vis-a-Vis 200. Arheološka baština otoka Visa u povodu 200. obljetnice Arheološkog muzeja u Splitu</i> , Arheološki muzej u Splitu, Split, 2021. (Prikaz) VIS-A-VIS-A-VIS 200 <i>Review of the exhibition catalogue Vis-a-Vis 200. Arheološka baština otoka Visa u povodu 200. obljetnice Arheološkog muzeja u Splitu (Review)</i>	323
<i>Upute autorima / Instructions for Authors</i>	333

POSVETA AUGUSTOVU NUMENU IZ PRIVLAKA KOD NINA (ARHIVSKA ISTRAŽIVANJA)

DEDICATION TO THE NUMEN AUGUSTI FROM PRIVLAKA NEAR NIN (ARCHIVAL RESEARCH)

MARTINA DUBOLNIĆ GLAVAN

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru
Institute for Historical Science, Croatian Academy of Science and Arts in Zadar
Obala kneza Trpimira 8
HR-23000 Zadar
martina.dubolnic@gmail.com; mardub@hazu.hr

MIROSLAV GLAVIČIĆ

Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju
University of Zadar, Department of Archaeology
Obala kralja Petra Krešimira IV., 2
HR-23000 Zadar
glavicic@unizd.hr

UDK: 904:25](497.581.1Privlaka)“652“

DOI: 10.15291/arceo.3988

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK / ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Primljeno / Received: 2022-05-5

KLJUČNE RIJEČI:

Nin – Aenona, Arhiv
dr. Luke Jelića, Augustov
numen, carski kult

Početkom 20. stoljeća prof. dr. Luka Jelić pronašao je i dokumentirao u kućama zaseoka Grbić Stanova u Privlaci kod Nina dva ulomka spomenika s djelomično sačuvanom posvetom carskom numenu (Numini Imp. Caesaris Augusti...). Dokumentacija o tom vrijednom nalazu čini dio Jelićeve „Ostavštine“, koja je pohranjena u Arheološkom muzeju u Splitu. Autori u radu analiziraju podatke koje je zabilježio Luka Jelić i sagledavaju ih u kontekstu manifestacija štovanja carskog kulta na prostoru municipija Aenona kao i na širem području Rimskog Carstva.

KEY WORDS:

Nin – Aenona, Luka
Jelić Archives, numen
Augusti, imperial cult

In the early 20th century, in the houses of the Grbić Stanovi hamlet in Privlaka near Nin, professor Luka Jelić, PhD, found and documented two fragments of a monument with partially preserved dedication to the imperial numen (Numini Imp. Caesaris Augusti...). Documentation about this valuable find constitutes a part of Jelić's "Heritage" kept in the Archaeological Museum in Split. The authors analyze the data recorded by Luka Jelić and observe them in the context of manifestations of honoring the imperial cult in the area of the municipium of Aenona, as well as in the wider area of the Roman Empire.

DJELOVANJE LUKE JELIĆA U NINU I NJEGOVA „OSTAVŠTINA“

Prof. dr. Luka Jelić (1864. – 1922.) istaknuti je znanstvenik, arheolog, povjesničar, konzervator, speleolog i svećenik, jedan od pionira u razvoju moderne znanstvene djelatnosti na području južne Hrvatske,¹ koji je najplodniji period znanstvenog djelovanja proveo upravo na širem zadarskom prostoru (Zadar, Nin i Biograd).²

U razdoblju 1896. – 1914. godine proveo je brojna arheološka iskopavanja i terenske preglede Nina i okolice čime je udaren temelj istraživanju tog područja.³ Na prostoru ninskog otoka proveo je istraživanja na položajima: Sv. Križ, Sv. Ambroz, Vrt Pijaca (Sv. Marija), Sv. Ivan Krstitelj, Sv. Anselmo, Plokata, Kneževa palača, Trg Verne – Sv. Mihovil, Dvorine i dr. S južne i sjeverne strane izvan ninskog otoka istraživao je položaje Ždrijac te Knežev vrtal i Sv. Juraj u današnjim Klanicama. Proveo je i prve terenske preglede na području Nina i šire okolice (Nin, Zaton, Ninski Stanovi, Privlaka, Vir, Vrsi, Poljica, Ljubač, Radovin, Slivnica i dr.).⁴ Na području Privlake u Grbić Stanovima dokumentirao je ostatke crkve sv. Barbare. Iako je Jelićev znanstveni interes bio primarno orijentiran na srednjovjekovni period, s jednakim zanimanjem bavio se proučavanjem prapovijesnih razdoblja, kao i antičkih starina te novovjekovne prošlosti i etnografije tog područja. Djelujući u okviru društva *Odbor za proslavu 400. godišnjice rođenja Petra Zoranića*, proveo je u Ninu brojna istraživanja kojima je sakupljen fundus rimskih, srednjovjekovnih i

WORK OF LUKA JELIĆ IN NIN AND HIS “HERITAGE”

Professor Luka Jelić, PhD, (1864 – 1922) was a prominent scholar, archaeologist, historian, conservator, speleologist and priest, one of the pioneers in the development of modern scholarly work in the southern Croatia region,¹ who spent the most prolific period of his scholarly career exactly in the wider Zadar region (Zadar, Nin and Biograd).²

In the period from 1896 to 1914 he led a number of archaeological excavations and field surveys in Nin and its environs thus laying the foundations of this area's research.³ In the area of the island of Nin he conducted excavations at the following positions: Sv. Križ, Sv. Ambroz, Vrt Pijaca (Sv. Marija), Sv. Ivan Krstitelj, Sv. Anselmo, Plokata, Kneževa palača, Trg Verne-Sv. Mihovil, Dvorine etc. Outside the Nin island, on the southern and northern side, he investigated the sites of Ždrijac and Knežev vrtal, and Sv. Juraj in present-day Klanice. He also conducted the first field surveys in the region of Nin and its wider surroundings (Nin, Zaton, Ninski Stanovi, Privlaka, Vir, Vrsi, Poljica, Ljubač, Radovin, Slivnica etc.).⁴ He documented the remains of the church of St Barbara in the area of Privlaka in Grbića Stanovi. Although Jelić's scholarly interest was primarily focused on the medieval period, he studied prehistoric periods with equal interest, as well as artifacts dating to antiquity or post-medieval period, or ethnographic specificities of this region. Working within the association *The Board for Celebration of the 400th Anniversary of Petar Zoranić's Birth*, he conducted a number

¹ Izlaganje o ovoj temi autori su održali na Međunarodnom znanstvenom skupu posvećenom Mati Suiću *Antiquitatis sollemnia antidoron Mate Suić*, Zagreb – Zadar, 3. – 6. studenoga 2015.

² M. DUBOLNIĆ GLAVAN, R. MARŠIĆ, 2019; O životu i djelu L. Jelića više vidi kod G. NOVAK, 1971, 36–38; I. OSTOJIĆ, 1979, 291–314; Š. BATOVIĆ, 1992, 251–252; S. KOVAČIĆ, N. LUČIĆ, 2005.

³ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015; M. DUBOLNIĆ GLAVAN, R. MARŠIĆ, 2019.

⁴ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, u tisku.

¹ The authors gave a presentation on this subject at the International Scientific Conference dedicated to Mate Suić *Antiquitatis sollemnia antidoron Mate Suić*, Zagreb – Zadar, November 3 – 6, 2015.

² M. DUBOLNIĆ GLAVAN, R. MARŠIĆ, 2019; On life and work of L. Jelić more in: G. NOVAK, 1971, 36–38; I. OSTOJIĆ, 1979, 291–314; Š. BATOVIĆ, 1992, 251–252; S. KOVAČIĆ, N. LUČIĆ, 2005.

³ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015; M. DUBOLNIĆ GLAVAN, R. MARŠIĆ, 2019.

⁴ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, u tisku.

novovjekovnih kamenih spomenika. Spomenuta građa sakupljena je u crkvi Sv. Križa u Ninu gdje je 1910. godine osnovana „Zbirka Sv. Križa“ (preteča današnjeg Muzeja ninskih starina).⁵ Dugogodišnjim radom u Ninu, Luka Jelić otkrio je i istražio brojne vrijedne lokalitete te pokretne i nepokretne spomenike iz raznih perioda prošlosti. Rezultate istraživanja publicirao je tek djelomično u nekoliko radova objavljenih u periodu 1899. – 1911. godine.⁶

Znatan dio prikupljene građe o ninskom području čini dio njegove bogate „Ostavštine“, koja se danas čuva u Arheološkom muzeju u Splitu. Studija Arhiva dr. Luke Jelića provedena u periodu 2012. – 2015. godine pokazala se vrlo korisnom istraživačkom metodom prikupljanja podataka pri rekonstrukciji kompleksnog procesa romanizacije peregrinske zajednice (*civitas Aenona*) i njezinoj transformaciji u grad antičkog doba (*municipium Aenona*).⁷ Provedeno arhivsko istraživanje otkrilo je mnoštvo podataka o rezultatima Jelićevih terenskih i arhivskih istraživanja te o stanju u prostoru i kulturnim spomenicima Nina i šire okolice koncem 19. i početkom 20. stoljeća. Mogu se istaknuti brojni vrijedni lokaliteti, pojedinačni nalazi i spomenici koji su do danas zaboravljeni ili su izgubljeni, tako da jedini spomen o njima nalazimo upravo u spomenutoj arhivskoj građi.

of excavations in Nin, collecting a corpus of the Roman-era, medieval and post-medieval stone monuments. Mentioned finds were brought to the church of the Holy Cross in Nin where the Collection of the Holy Cross was founded as a predecessor of the present-day Museum of Nin Antiquities.⁵ Over the years of his work in Nin, Luka Jelić discovered and investigated a number of valuable sites as well as archaeological features and small finds from various past periods. He published the research results only partly in few papers published in the period from 1899 to 1911.⁶

A considerable portion of the collected material about the Nin region constitutes a part of his rich “Heritage“, presently kept in the Archaeological Museum in Split. The study of the Luka Jelić Archives undertaken from 2012 to 2015 has proven to be a very useful research method for collecting information in reconstruction of the complex Romanization process of the peregrine community (*civitas Aenona*) and its transformation to a city of antiquity (*municipium Aenona*).⁷ The archival research revealed a plethora of information about the results of Jelić’s field investigations and archival research, and about the field situation and monuments in Nin and its wider surroundings in the late 19th and early 20th century. Many important sites can be singled out, as well as individual finds and monuments that have been forgotten or lost at present, so that their only mention can be found in the mentioned archival material.

⁵ AMS, Arhiv L. Jelića, XXXVII. *Proslava 400. godišnjice P. Zoranića*, sv. 1; M. DUBOLNIĆ GLAVAN, u tisku.

⁶ L. JELIĆ, 1898; 1900; 1901; 1902; 1911.

⁷ Građa o ninskom području sabrana je u petoj cjelini Jelićeva Arhiva, V. *Nonensia (Nin i okolica)* podijeljenoj u 15 svezaka, Registri I – XV. Studija arhivske građe provedena je u svrhu izrade disertacije M. Dubolnić Glavan, vidi kod M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015.

⁵ AMS, L. Jelić Archives, XXXVII. *Proslava 400. godišnjice P. Zoranića*, vol. 1; M. DUBOLNIĆ GLAVAN, forthcoming.

⁶ L. JELIĆ, 1898; 1900; 1901; 1902; 1911.

⁷ Material about the Nin region is collected in the fifth whole of the Jelić Archives, V. *Nonensia (Nin and surroundings)* divided in 15 volumes, Registri I – XV. Study of the archival material was undertaken within work on the PhD thesis by M. Dubolnić Glavan, see in M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015.

ARHIVSKI PODATCI: EPIGRAFSKI SPOMENIK IZ PRIVLAKE KOD NINA

Pregledom Arhiva dr. Luke Jelića na više mjesta pronađeni su zapisi o veoma zanimljivom spomeniku kojeg je pronašao u kućama Grbića u Privlaci kod Nina 1903. godine (Karta 1). Riječ je, naime, o dvama kamenim ulomcima, s djelomično sačuvanim tekstom natpisa, koje je Jelić tada i dokumentirao. U njegovoj „Ostavštini“ nalazi se nekoliko fotografija i više bilježaka u kojima se spominje otkriće tog natpisa. Fotografije spomenika (Sl. 1-2) pronađene su naknadnim pregledom spomenute arhive provedenim 2018. – 2019. godine u okviru pripreme za znanstveni skup posvećen L. Jeliću.⁸ Iako se nalaze među nerazvrstanim arhivskim gradivom,⁹ fotografije očigledno čine dio terenske dokumentacije izrađene tijekom arheoloških istraživanja položaja Barbara i crkve sv. Barbare nedaleko od kuća Grbića u Grbić Stanovima u Privlaci. Na slici 1 prikazani su nalazi arhitektonske plastike s položaja ranokršćanske i srednjovjekovne crkve sv. Barbare te s desne strane ponešto izdvojen ulomak predmetnog spomenika. Prema priloženoj fotografiji dalo bi se zaključiti da su spomenici tada dokumentirani, evidentirani i preneseni u Muzej sv. Donata u Zadru (ili eventualno nešto kasnije u Zbirku Sv. Križa u Ninu). Kako je većina spomenika prikazana na fotografiji danas nepoznatog smještaja, nije poznato što se u međuvremenu dogodilo s tim nalazima.

Rukopisna dokumentacija sastoji se od crteža i popratnog teksta (Sl. 3-4), zatim terenskih

⁸ Međunarodni znanstveni skup *Luka Jelić (1864. – 1922.) istraživač i znanstvenik: valorizacija znanstvenog opusa* održan je 24. listopada 2019. u Zadru, vidjeti kod T. ORŠOLIĆ, M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2019.

⁹ Arhiv Luke Jelića sastoji se od oko 90 svezaka raznovrsnog arhivskog gradiva s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Građa danas nije obrađena ni složena, što dodatno otežava njezin pregled, stoga je moguće da se među nepregledanom građom nalazi još dokumentacije o predmetnim spomenicima. Kao vrstan poliglot, Jelić je svoje zabilješke zapisao na hrvatskom, latinskom, talijanskom i njemačkom jeziku što čini građu vrlo zahtjevnom za istraživanje.

ARCHIVAL INFORMATION: EPIGRAPHIC MONUMENT FROM PRIVLAKA NEAR NIN

Overview of the Luka Jelić Archives revealed several records about a very interesting monument that he found in the Grbić houses in Privlaka near Nin in the year 1903 (Map 1). These are two stone fragments, with partially preserved inscription text, that were documented by Jelić at the time. There are several photographs and notes mentioning the discovery of the inscription in his “Heritage”. Photographs of the monument (Figs. 1-2) were found only in subsequent overview of the mentioned archives conducted in 2018 – 2019 within preparations for a scientific conference dedicated to L. Jelić.⁸ Although they were found among unclassified archival material,⁹ the photographs obviously belong to field documentation made during the archaeological excavations at the position Barbara and the church of St Barbara not far from the Grbić houses in Grbić Stanovi in Privlaka. Figure 1 shows finds of architectural sculpture from the position of the early Christian and medieval church of St Barbara, and on the right side somewhat detached fragment of the analyzed monument. The attached photograph suggests that the monuments were documented, recorded and brought to the Museum of St Donatus in Zadar (or possibly somewhat later to the Collection of the Holy Cross in Nin). Since the location of most monuments from this photograph is unknown, we do not know

⁸ International Scientific Conference *Luka Jelić (1864 – 1922) researcher and scholar: valorization of scholarly work* held on October 24, 2019 in Zadar, see in: T. ORŠOLIĆ, M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2019.

⁹ Luka Jelić Archives consist of about 90 volumes of various archival materials dating to the late 19th and early 20th century. The material has not been processed or classified, additionally aggravating its research so it is possible that more documents about the mentioned monuments could be found among the material that has not been examined. As an excellent polyglot, Jelić wrote his notes in Croatian, Latin, Italian and German making the study of the material a very demanding task.

KARTA 1. Položaj zaseoka Grbić Stanova u Privlaci na topografskoj karti M 1 : 25 000 (podloga TK RH, Zadar 469-3-2, 1995; izrada: M. Dubolnić Glavan)

MAP 1 Position of the Grbići Stanovi hamlet in Privlaka on a 1:25 000 scale topographic map (base TK RH, Zadar 469-3-2, 1995; made by M. Dubolnić Glavan)

skica i bilješki (Sl. 4-7) te izvještaja o pronalasku natpisa poslanog austrijskom Arheološkom institutu u Beč.¹⁰ Među spomenutom dokumentacijom možemo istaknuti crtež s rekonstrukcijom spojenih ulomaka i popratnim

¹⁰ AMS, Arhiv L. Jelića, V. *Nonensia (Nin i okolica)*, Reg. XII, XIII-1, XIII-2; Reg. V. *Prijepis izvještaja za Austrijski Arheološki Institut, Zara 10. Juna 1910. b) Važniji epigrafički nalazi, 1. Na predjelu Glavan (Grbić op. a.) kod Sv. Barbare u Privlaci. Dva fragmenata monumentalnog natpisa NVMI-NI / AVGUSTI ugrađena u zid.*

what happened with these finds in the meantime.

Manuscript documentation consists of drawings and accompanying text (Figs. 3-4), field sketches and notes (Figs. 4-7) and a report about the discovery of the inscription sent to the Austrian Archaeological Institute in Vienna.¹⁰ Among the mentioned documents,

¹⁰ AMS, L. Jelić Archives, V. *Nonensia (Nin and surroundings)*, Reg. XII, XIII-1, XIII-2; Reg. V. *Transcript of the*

SLIKA 1. *Fotografija arheoloških nalaza iz zaseoka Grbići u Privlaci početkom 20. stoljeća. S lijeve strane nalazi arhitektonske plastike s položaja Barbara, desno ulomak spomenika s natpisom posvećenim Augustovu numenu (foto: L. Jelić; izvor: AMS, Arhiv L. Jelića)*
FIGURE 1 *Photograph of archaeological finds from the Grbići hamlet in Privlaka in the early 20th century. On the left side are finds of architectural sculpture from the position Barbara, the fragment of the monument bearing the inscription dedicated to the numen Augusti to the right (photo by L. Jelić; source: AMS, L. Jelić Archives)*

SLIKA 2. *Fotografija ulomka spomenika s natpisom posvećenim Augustovu numenu iz zaseoka Grbići u Privlaci (foto: L. Jelić; izvor: AMS, Arhiv L. Jelića)*
FIGURE 2 *Photograph of the monument fragment bearing the inscription dedicated to the numen Augusti from the Grbići hamlet in Privlaka (photo by L. Jelić; source: AMS, L. Jelić Archives)*

SLIKA 3A I 3B. Crtež i podatci o epigrafskom spomeniku iz Privlake pronađeni u Arhivu dr. L. Jelića (izvor: AMS, Arhiv L. Jelića, Reg. XIII-2)
FIGURE 3A AND 3B Drawing and information about the epigraphic monument from Privlaka found in the L. Jelić Archives (photo by L. Jelić; source: AMS, L. Jelić Archives, Reg. XIII-2)

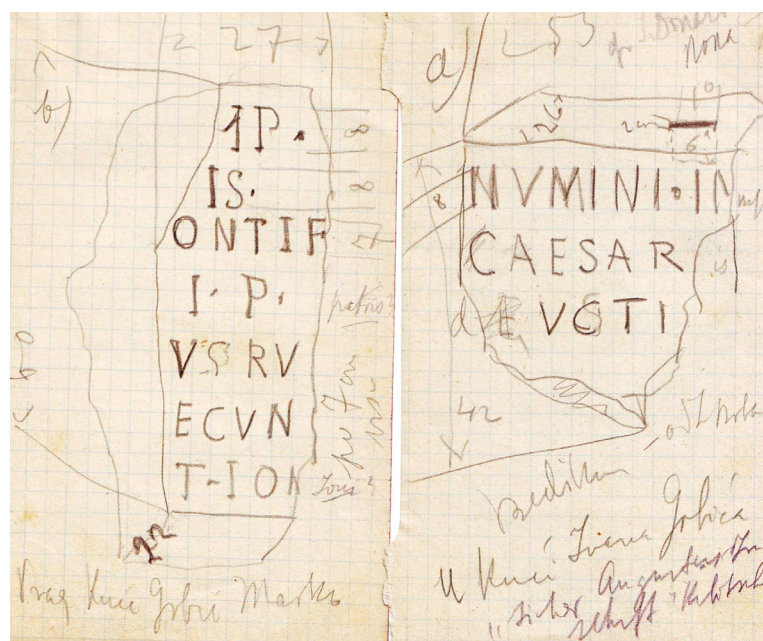
dal muro e comparlo coll'altro. Sembra sia una lapide dedicatoria spettante ad Augusto stesso. Nel lato superiore del primo frammento a) e precisamente all'estremità destra, s'osserva un incavo quadrangolare oblungo (0'10X0'60X0'00) con cui la lapide a mezzo d'aspia metallica era assicurata nel proprio spessore nella rispettiva base murata, che sorreggeva la statua di Augusto.

È ovvia la supposizione, che la statua provenirebbe originale di questo monumento oia il gruppo degli edifici di Trebervac, e precisamente il tempio a tre celle sotto la chiesa di S. Michele, oppure l'Augusteum, e che l'iscrizione stia in relazione con una delle statue della Galleria Danieli-Pellegrini.

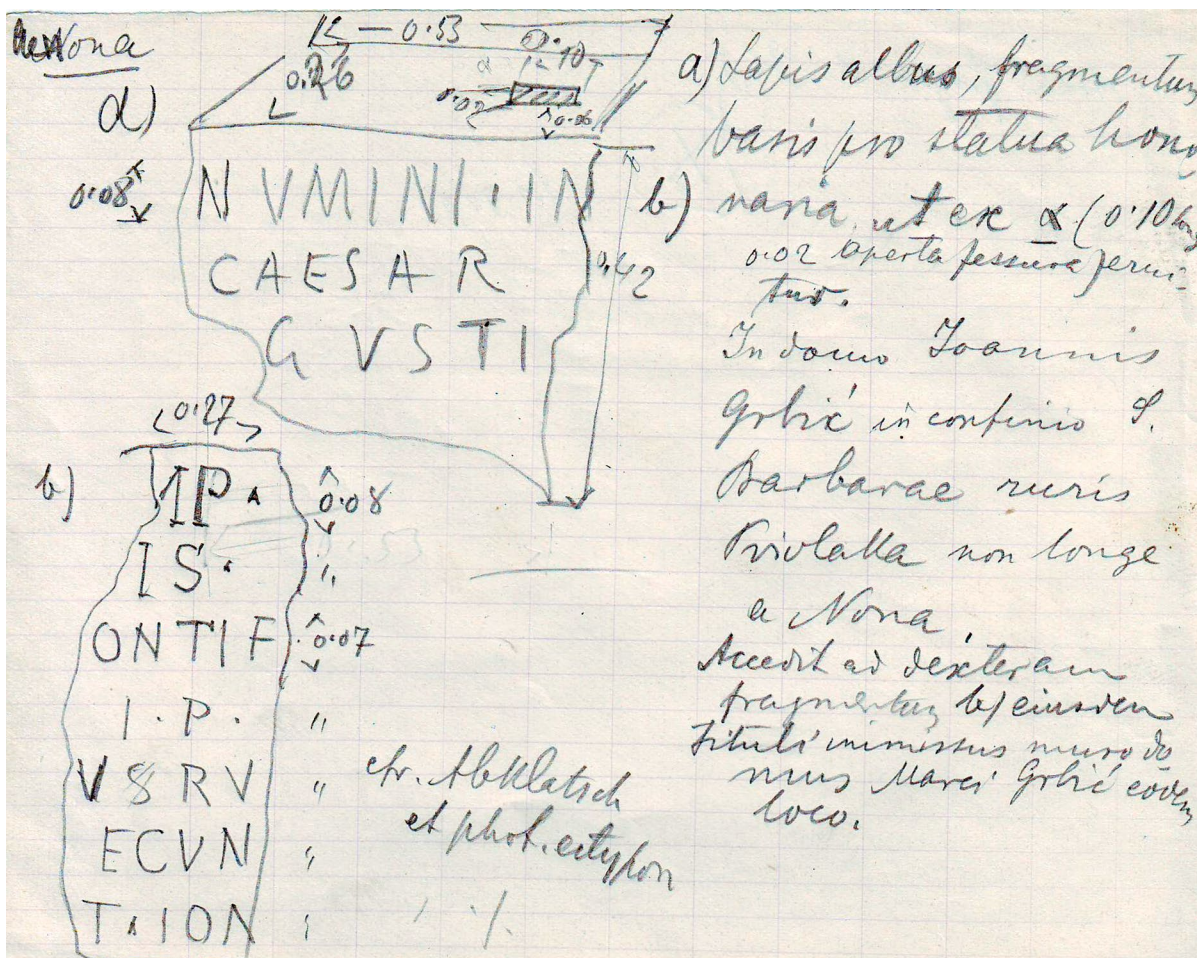
Per questa ragione, come anche per poter avere una lezione sicura del secondo frammento b) è assolutamente necessario di acquistare anche due i frammenti e trasportarli al Museo di S. Donato in Zara.

SLIKA 4. Crtež natpisa iz Privlake, rekonstrukcija prema L. Jeliću (izvor: AMS, Arhiv L. Jelića, Reg. XIII-2; M. Dubolnić Glavan, 2015, sl. 112)
 FIGURE 4 Drawing of the inscription from Privlaka, reconstruction after L. Jelić (source: AMS, L. Jelić Archives, Reg. XIII-2; M. Dubolnić Glavan, 2015, Fig. 112)

SLIKA 5. Natpis iz Privlake, terenske bilješke dr. L. Jelića (izvor: AMS, Arhiv L. Jelića, Reg. XIII-2; M. Dubolnić Glavan, 2015, sl. 113)
 FIGURE 5 The inscription from Privlaka, field notes by L. Jelić (source: AMS, L. Jelić Archives, Reg. XIII-2; M. Dubolnić Glavan, 2015, Fig. 113)

SLIKA 6. Natpis iz Privlake, skice i terenske bilješke dr. L. Jelića (izvor: AMS, Arhiv L. Jelića, XIII-1)

FIGURE 6 The inscription from Privlaka, sketch and field notes by L. Jelić (source: AMS, L. Jelić Archives, XIII-1)

tekstom na talijanskom jeziku pripremljenim za objavu, koji na ovom mjestu donosimo u cijelosti preveden na hrvatski jezik (Sl. 3-4).¹¹

Ploča-spomenik od bijelog kamena od kojeg prvi dio a) služi kao sjedalo pri ognjištu kuće Ivana Grbića (fotografija) i drugi dio b) uzidan u gornjem desnom dijelu praga susjedne kuće Marka Grbića, prekriven kalcificiranim slojem.

Treba primijetiti da se ne može sa sigurnošću reći mogu li se ta dva dijela precizno spojiti u jedno. Bilo bi potrebno napraviti potvrdu tako da se izvuče ulomak b iz zida i usporedi s drugim. Čini se da je to jedan posvetni spomenik koji se odnosi na samog Augusta. Na gornjem dijelu prvog fragmenta a i točno na krajnjem de-

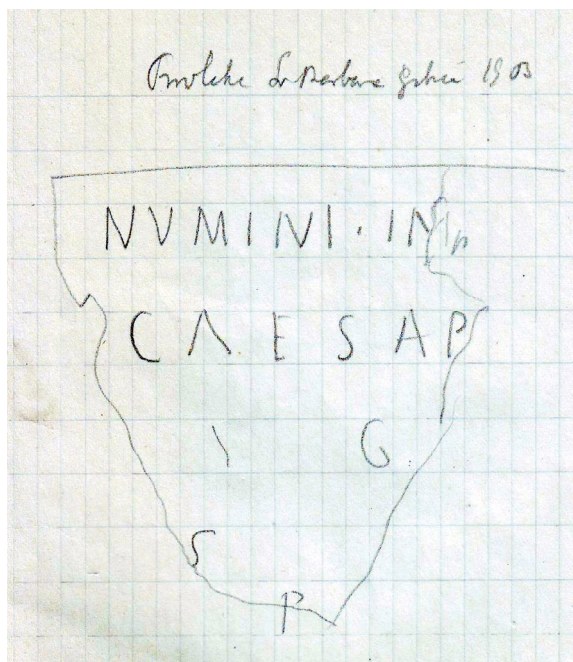
we can single out a drawing of reconstruction of conjoined pieces with accompanying text in Italian prepared for publication, that we present here in entirety, translated to Croatian (Fig. 3-4).¹¹

Slab-monument of white stone the first part of which is used as a) a seat by the hearth in the house of Ivan Grbić (photograph), and the second part b) embedded in the right part of the threshold in the neighboring house of Marko Grbić, covered with a calcified layer.

It is worth mentioning that we cannot state with certainty if these two pieces can be conjoined precisely. Fragment b should be taken out of the wall and compared with fragment a. It seems

¹¹ Podatke o nalazu natpisa Jelić je pripremio za objavu u djelu *Monumentalna povijest Nina*, u kojem je sabrao rezultate dugogodišnjih istraživanja ninskog područja.

¹¹ Information about the finding of the inscription was prepared for publication by L. Jelić in his work *Monumental History of Nin*, in which he collected the results of long-term research of the Nin region.

SLIKA 7. Natpis iz Privlake, skica i terenske bilješke dr. L. Jelića (izvor: AMS, Arhiv L. Jelića, XIII-2)
 FIGURE 7 The inscription from Privlaka, sketch and field notes by L. Jelić (source: AMS, L. Jelić Archives, XIII-2)

snom dijelu vidi se utisnut pravokutni utor (dim $0,10 \times 0,06 \times 0,02$ m) s kojim je taj spomenik po sredini metalnom spojnicom bio vlastitom debljinom uglavljen-osiguran na odgovarajuću stranu osnovice koja je držala u uspravnom položaju Augustov kip.

Očita je pretpostavka da ovaj spomenik prvotno potječe iz grupe građevina na Kreljevcu točnije iz brama s 3 cele ispod crkve sv. Mihovila ili Augusteumu, pa bi se natpis odnosio (ili mogao dovesti u vezu) na jednu od statua iz galerije Danieli-Pellegrini. Iz tog razloga, ali i da bi se mogla dobiti sigurna potvrda, drugog fragmenta b, prijeko je potrebno dobiti oba fragmenta i transportirati ih u Muzej sv. Donata u Zadru.¹²

Podatci o nalazu zabilježeni su i u terenskim bilješkama sa skicama ulomaka i popratnim tekstom o okolnostima nalaza na latinskom jeziku (Sl. 3): *Aenona a) Ulomak finoga bijelog*

¹² M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 348–349, Sl. 112, prema AMS, Arhiv L. Jelića, V. *Nonensia (Nin i okolica)*, Reg. XIII-2, Rimski natpisi. Prijevod teksta s talijanskog jezika: Nikolina Krpina, prof.

to be a votive monument dedicated to Augustus himself. On the upper part of the first fragment, and exactly on the end of the right part one can see an impressed rectangular slot (dimensions $0.10 \times 0.06 \times 0.02$ m) used to wedgelfasten this monument in the middle by a metal clamp on the corresponding side of the base that held Augustus' statue upright.

It is reasonable to assume that this monument was originally associated with the group of buildings in Kreljevac, more precisely with the temple with 3 cellae below the church of St Michael or Augusteum, thus the inscription relates (or could be related) to one of the statues from the Danieli-Pellegrini gallery. Therefore it is absolutely necessary to get both fragments and transport them to the Museum of St Donatus in Zadar.¹²

Information about the find was recorded in the field notes with sketches of the fragments and accompanying text about the circumstances of discovery in Latin (Fig. 3): *Aenona, a) Fragment of a fine white stone for a honorary statue, with a slot (length 10 cm, width 2 cm). In the house of Ivan Grbić, in the area of Sveta Barbara in the village Privlaka near Nin. Fragment b) of the same inscription was embedded in the wall of Marko Grbić's house, on the righthand side, in the same village, compare bad copy and photographs (?)*.¹³

Presented documentation indicates that the monument consisted of two fragments, marked as fragments A and B (Figs. 1-7). Fragment A was found in Ivan Grbić's house where it was used as a seat by the hearth. It was made of white limestone, in irregular square

¹² M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 348-349, Fig. 112, after AMS, L. Jelić Archives, V. *Nonensia (Nin and surroundings)*, Reg. XIII-2, Roman inscriptions. Translation of the text from Italian: Nikolina Krpina, prof.

¹³ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 348, Fig. 113, after AMS, L. Jelić Archives, V. *Nonensia (Nin and surroundings)*, Reg. XIII-2, Field notes. Latin (partly illegible): *Aenona a) Lapis albus, fragmentum bonis pro statua honoraria, utere α (0,10 longe, 0,02 aperta fessura?) eruitur. In domo Joannis Grbić in confinio S. Barbarae ruris Privlaka non longe a Nona. Accedit ad dexteram fragmentum b) eiusdem tituli inimistus(?) murro domus Marci Grbić eodem loco. German (illegible) 'cfr. Abklatsch et phot. eitypon(?)'*.

kamena za počasni kip, s utorom (dužine 10 cm, širine 2 cm). U kući Ivana Grbića, na predjelu Svete Barbare u selu Privlaka nedaleko od Nina. Ulomak b) istog natpisa ugrađen je desno u zidu kuće Marka Grbića na istome mjestu, usporedi lošu kopiju i fotografije(?).¹³

Na temelju priložene dokumentacije možemo zaključiti da se spomenik sastojao od dvaju ulomaka, označenih kao ulomak A i B (Sl. 1-7). Ulomak A pronađen je u kući Ivana Grbića, gdje se rabio za sjedenje uz ognjište. Izrađen je od bijelog vapnenca, nepravilnog kvadratnog oblika, visine 42 cm, širine 53 cm i debljine 26 cm. Ulomak nije sačuvan u cijelosti: u originalu je sačuvan dio prednje plohe spomenika s tekстом natpisa, zatim dio gornje plohe te dio desne bočne plohe, dok su donji dio i lijeva bočna strana spomenika odlomljeni. Stražnja strana ulomka vjerojatno nije sačuvana u originalu. Na vrhu ulomka s desne strane nalazi se utor pravokutnog oblika, dužine 10 cm, širine 2 cm, dubine 6 cm.

Ulomak B pronađen je u kući Marka Grbića uzidan u gornji desni dovratnik kućnog praga. Rađen je od bijelog vapnenca, nepravilnog pravokutnog oblika: visine 60 cm, širine 27 cm i debljine 22 cm. Ulomak nije cjelovito sačuvan: u originalu je sačuvan dio prednje plohe spomenika s tekстом natpisa, zatim dio gornje plohe, dok očuvanost ostalih strana ulomka nije vidljiva.

Prema podacima o mjestu nalaza, dimenzijama i morfološkim karakteristikama, ulomci pokazuju izrazite sličnosti i srodnosti. Oba ulomka izrađena su od istog materijala, kompatibilnog su oblika i dimenzija te se spajaju na gornjem dijelu i čine spomenik kvadratnog oblika. Također, međusobni odnos, veličina,

shape, measuring 42 cm in height, 53 cm in width and 26 cm in thickness. The fragment was not fully preserved, portion of the monument's front side with the inscription text was preserved originally, as well as a part of the upper side and a part of the right lateral side, while lower part and left lateral side of the monument were broken off. Back side of the monument was probably not preserved in the original. At the top of the fragment, on the right side is a rectangular slot, 10 cm long, 2 cm wide, 6 cm deep.

Fragment B was found in the house of Marko Grbić embedded in the upper righthand doorpost of the house threshold. It was made of white limestone, in irregular rectangular shape, measuring 60 cm in height, 27 cm in width and 22 cm in thickness. The fragment is not preserved in entirety: originally a part of the front side of the monument bearing the inscription text was preserved, as well as a part of the upper side, while the state of preservation of the remaining sides of the fragment is not visible.

The fragments exhibit distinct similarities and congruencies regarding information about the findspot, dimensions and morphological characteristics. Both fragments were made of the same material, they are compatible in terms of form and dimensions and they join in the upper part constituting a square monument. Furthermore, mutual relations, size, shape and position of the inscription letters, as well as the text content on both fragments suggest that they belonged to one and the same monument.

DEDICATORY INSCRIPTION TO THE NUMEN OF AUGUSTUS

In the photos and the drawing by Luka Jelić (Figs. 1-4) we can see that the inscription was incised in seven evenly distributed lines. Letters seem to be finely rendered in Roman square capitals, in even dimensions on both

¹³ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 348, Sl. 113, prema AMS, Arhiv L. Jelića, V. *Nonensia* (Nin i okolica), Reg. XIII-2, *Terenke bilješke. Latinski (dijelom nečitko): „Aenona a) Lapis albus, fragmentum bonis pro statua honoraria, utere α (0,10 longe, 0,02 aperta fessura?) eruitur. In domo Joannis Grbić in confinio S. Barbarae ruris Privlaka non longe a Nona. Accedit ad dexteram fragmentum b) eiusdem tituli inimistis(?) murro domus Marci Grbić eodem loco. Njemački (nečitko) ”cfr. Abklatsch et phot. eitypon(?)“.*

oblik i položaj slova natpisa, te sadržaj teksta natpisa na obama ulomcima upućuju na pretpostavku da su činili dio jednog, istog spomenika.

NATPIS S POSVETOM AUGUSTOVU NUMENU

Na fotografijama i crtežu Luke Jelića (Sl. 1-4) vidimo da je natpis izveden u sedam ravnomjerno raspoređenih redova. Čini se da su slova izvedena pravilnom kapitalom i ujednačenih su dimenzija na obama ulomcima (A i B). Dimenzije slova u prvim trima redovima identične su na obama ulomcima: visina slova u prvom i drugom redu iznosi 8 cm, a u trećem 7 cm. Preostala četiri reda teksta natpisa sačuvana su na ulomku B, a visina slova iznosi 7 cm.

Natpis započinje dedikacijom numenu cara, *Numini Imp(eratoris) Caesaris [Au]gu[s]ti*, popraćeno navodom Augustove službe vrhovnog svećenika, *[p]ontif(icis) [maxim]i*, i počasnom titulom oca domovine, *p(atris) [p(atriciae)]*.¹⁴ Zatim slijedi u fragmentima sačuvano imenovanje dedikanta, čiji je kognomen mogao biti *Secundus, Verecundus* i sl. Moguće je da natpis završava formulom *t(estamento) [p]o(ni) i(ussit)*, koja se naslućuje pri kraju natpisa.

Na temelju navedenog, predložimo moguću restituciju natpisa: *Numini Imp(eratoris) / Caesaris / [Au]gu[s]ti pontif(icis) / [maxim]i p(atris) [p(atriciae)] / ---]v[-]ru / [---]ecun/[dus] t(estamento) [p]o(ni) i(ussit)*.

Na spomeniku iz Privlake zapisana je dedikacija carskom numenu (*Numini Imp(eratoris) Caesaris...*), koja jasno pokazuje da je već postojećim Augustovim osobnim vr-

fragments (A and B). Dimensions of the letters in the first three lines are identical on both fragments: height of the letters in the first and second row is 8 cm, and 7 cm in the third row. The remaining four rows of the inscription text were preserved on fragment B, and the letter height is 7 cm.

The inscription starts with a dedication to the imperial numen, *Numini Imp(eratoris) Caesaris [Au]gu[s]ti*, followed by the mention of Augustus' office of the chief high priest *[p]ontif(icis) [maxim]i*, and an honorific Father of the Country, *p(atris) [p(atriciae)]*.¹⁴ Naming of the dedicant was preserved in fragments, indicating that the cognomen might have been *Secundus, Verecundus* etc. The inscription may have ended with a formula *t(estamento) [p]o(ni) i(ussit)*, that may be discerned at the end of the inscription.

On the basis of the aforementioned, we suggest possible reading of the inscription: *Numini Imp(eratoris) / Caesaris / [Au]gu[s]ti pontif(icis) / [maxim]i p(atris) [p(atriciae)] / ---]v[-]ru / [---]ecun/[dus] t(estamento) [p]o(ni) i(ussit)*.

The monument from Privlaka bears a dedication to the imperial numen (*Numini Imp(eratoris) Caesaris...*), clearly indicating that a divine quality was added to all extant personal virtues of Augustus.¹⁵ Namely, *numen* designates a functional characteristic of a god coming out of the possession of divine power, or whatever it is that makes a god a god.¹⁶ There-

¹⁴ Reducirani popis časti ima i određenu databilnu vrijednost, s obzirom na to da je August izabran za vrhovnog pontifika nakon Lepidove smrti 12. godine prije Krista da obnovi tradicionalne rimske vrijednosti. Godine 2. prije Krista Senat mu je dodijelio počasnu titulu *pater patriae*.

¹⁴ The reduced list of honors has a certain significance regarding dating, since Augustus was chosen for *pontifex maximus* after Lepidus' death in the year 12 BC, to renew traditional Roman values. The Senate awarded him an honorific title *pater patriae* in the year 2 BC.

¹⁵ In the year 27 BC, the Senate and the Roman people awarded Augustus with a shield of bravery (*clipeus virtutis*) bearing inscription of his four personal virtues: *virtus, clementia, iustitia* and *pietas*. Gradually other public personal virtues were added (*pax, concordia, providentia, salus, fortuna* and *felicitas*) with a clear propaganda message that there is a victorious leader with outstanding virtues who brought lasting peace and prosperity.

¹⁶ D. Fishwick pointed out that the word *numen* was used not only as an important characteristic of god, but also as metonymy for god himself, see in D. FISHWICK, 1991, 383.

linama pridodana i božanska kvaliteta.¹⁵ Naime, *numen* označava funkcionalno svojstvo boga, koje proizlazi iz posjedovanja božanske moći, tj. ono što boga čini bogom.¹⁶ Stoga je izravnom dodjelom divinizirane apstrakcije živućem caru pridodano bitno svojstvo boga,¹⁷ što je Augusta približilo punoj božanstvenosti koju je trebao postići *post mortem*.¹⁸ Budući da je Augustova božanstvenost već bila sadržana u njegovoj filijaciji (*Divi filius*), on je posjedovao božanski *numen*, ali to ne znači da je bio bog.¹⁹ Zbog te fine distinkcije u definiciji značenja, *numen* je bio prikladan za korištenje u Augustovu kultu, poglavito tijekom njegove vladavine i neposredno nakon smrti i divinizacije.

Štovanje kulta carskog numena može se smatrati začetcima štovanja carske osobe iz vremena prije otvorenog (javnog) uvođenja carskog kulta. U odnosu na istočne provincije institucija carskog kulta oprezno je uvedena u Rimu i u Italiji, jer je August za života tamo provodio politiku kojom je izbjegavao štovanje osobnog kulta. U Italiji je prvo uveden kult Genija, a u posljednjim godinama Augustove vladavine i kult *numen Augusti*. Drži se da je upravo kult Augustova numena ključan za čitav razvoj i postanak carske božanske uzvišenosti.²⁰

Spomenici na kojima je posvjedočen rani kult Augustova numena rijetki su, pa su analogije za ovu vrstu natpisa malobrojne. Kao početak štovanja kulta carskog numena konvencionalno se uzima čin Tiberijeve posvete

fore an important characteristic of god was given to a living emperor by direct award of divinized abstraction,¹⁷ making Augustus one step closer to full divinity that was supposed to be achieved *post mortem*.¹⁸ Since divinity of Augustus had already been contained in the filiation (*Divi filius*), he possessed divine *numen*, but that does not mean he was a god.¹⁹ Due to this fine distinction in the definition of meaning, *numen* was appropriate for using in the cult of Augustus, in particular during his rule and immediately after his death and divinization.

Veneration of the cult of the imperial numen can be seen as a seed of veneration of the imperial person before the imperial cult was introduced openly (publicly). In relation to the eastern provinces, the imperial cult institution was cautiously introduced in Rome and Italy, since Augustus tried to avoid honoring of the personal cult in his lifetime in this region. In Italy first the cult of Genius was introduced, and only in the final years of Augustus' reign also the *numen Augusti* cult. It is believed that exactly the cult of the numen Augusti was crucial for the creation and development of the imperial divine eminence.²⁰

Monuments bearing mention of the early cult of the numen Augusti are rare, as are the analogies for this kind of inscription. The commencement of the veneration of the imperial numen cult is conventionally synchronized with the act of Tiberius' dedication of an altar to the numen of Augustus (*Ara Numinis Augusti*), on January 17, most probably in the year 6, in Rome,²¹ which formalized paying divine honor to Augustus during his lifetime, and continuing after his death.

¹⁵ Godine 27. prije Krista Senat i rimski narod dodijelili su Augustu štit (*clipeus virtutis*) na kojem su zapisane njegove četiri osobne vrline: *virtus*, *clementia*, *iustitia* i *pietas*. Postupno im se pridružuju i druge osobne javne vrline (*pax*, *concordia*, *providentia*, *salus*, *fortuna* i *felicitas*) s jasnom promidžbenom porukom da postoji pobjednički vođa s izvanrednim vrlinama koji je donio trajan mir i napredak.

¹⁶ D. FISHWICK uputio je na to da se riječ *numen* ne rabi samo kao bitno svojstvo boga, nego kao metonimija za samoga boga, vidi kod D. FISHWICK, 1991, 383.

¹⁷ D. FISHWICK, 2007, 247.

¹⁸ D. FISHWICK, 1989, 232; 2014, 50–51.

¹⁹ Ni nakon apoteoze August nije postao bog (*deus*), nego je štovan kao *Divus Augustus*, tako da čak i nakon smrti ostaje samo *inter numina*.

²⁰ D. FISHWICK, 1991, 383–388.

¹⁷ D. FISHWICK, 2007, 247.

¹⁸ D. FISHWICK, 1989, 232; 2014, 50–51.

¹⁹ Not even after the apotheosis did Augustus become a god (*deus*), but he was honored as *Divus Augustus*, so that even after his death he remained only *inter numina*.

²⁰ D. FISHWICK, 1991, 383–388.

²¹ About the altar, reading of the text and dating: L. ROSS TAYLOR, 1937, 185–193; G. ALFÖLDY, 1973, 42–44; D. FISHWICK, 1989, 231–234; 1991, 378.

žrtvenika s dedikacijom Augustovu numenu (*Ara Numinis Augusti*), 17. januara, najvjerojatnije 6. godine, u Rimu,²¹ kojim je formalizirano iskazivanje božanske počasti Augustu tijekom njegova života, a nastavljeno je i nakon njegove smrti.

Dedikacije Augustovu numenu dokumentirane su na svega nekoliko natpisa, a s obzirom na formu (rekonstruirane) dedikacije na spomeniku iz Privlake određenu analogiju nalazimo u gradu *Leptis Magna* (*Numini Imp. Caesaris Divi f. Aug.*),²² u čijem je središtu na monumentalnom natpisu zabilježeno da su članovi lokalnog kolegija (*quindecimviri sacrorum*) posvetili Augustovu numenu više važnih građevinskih objekata (*calchidicum et porticus et portam et viam*).²³ Navodom obnašanja tribunske časti, koju je u trenutku dedikacije August obnašao po trideset četvrti put, natpis je precizno datiran u razdoblje od 1. jula 11. do 30. juna 12. godine po Kristu. Osim potvrde da se ubrzo nakon Tiberijeve posvete u Rimu kult carskog numena proširio do *Leptis Magne*, natpis ne sadrži konkretniji podatak o njegovu štovanju. Na prednjem dijelu mramornog žrtvenika iz Taragone (*Tarraco*) zapisana je samo dedikacija *Numini August(i)*, a na njegovim bočnim stranicama i straga prikazani su *urceus*, *patera* i *lituus*.²⁴

Konkretni podatci o štovanju carskog numena zapisani su na mramornom žrtveniku (*Ara Narbonensis*) podignutom na forumu kolonije *Narbo Martius*, čiji su stanovnici (*plebs Narbonensium*), godine 12. – 13. po Kristu,

Dedications to the numen Augusti are documented on only several inscriptions. Certain analogy for the monument from Privlaka can be found in the city of *Leptis Magna*, considering the form of the (reconstructed) dedication (*Numini Imp. Caesaris Divi f. Aug.*).²² Monumental inscription in the center of this city recorded that the members of the local collegium (*quindecimviri sacrorum*) dedicated several important buildings (*calchidicum et porticus et portam et viam*) to the numen of Augustus.²³ Mention of the tribunician power that Augustus held for the thirty fourth time at the time of dedication, dates the inscription precisely to the period from July 1, 11 to June 30, 12 AD. Except for the confirmation that soon after Tiberius' dedication in Rome the cult of the imperial numen spread to *Leptis Magna*, the inscription does not contain more specific information about its veneration. The front side of a marble altar from *Tarragona* (*Tarraco*) bears only dedication *Numini August(i)*. *Urceus*, *patera* and *lituus* are depicted on its lateral sides and on the back.²⁴

Specific information about the veneration of the imperial numen was inscribed on a marble altar (*Ara Narbonensis*) erected on the forum of the colony of *Narbo Martius*, whose residents (*plebs Narbonensium*) in 12-13 AD fulfilled a vow and made a dedication to the numen Augusti, who ended a dispute between the people and decurions a year earlier (on May 31).²⁵ The inscription offers a detailed descrip-

²¹ O žrtveniku, restituciji teksta i dataciji: L. ROSS TAYLOR, 1937, 185–193; G. ALFÖLDY, 1973, 42–44; D. FISHWICK, 1989, 231–234; 1991, 378.

²² D. FISHWICK, 1991, 378.

²³ J. REYNOLDS, J. B. WARD-PERKINS, 1952, (IRT), 324a: *Numini Imp(eratoris) Caesaris Divi f(ili) Augusti pont(ificis) m[ax(imi) imp(eratoris) XX co(n)s(ulis) XII] I tr(ibunicia) pot(estate) XXXIII calchidicum et porticus et porta et via ab XVvir(is) sacr(or)um [--- dedica]ta est. 324b Iddibal Himilis f(ilius) Caphada Aemilius d(e) s(ua) p(ecunia) f(aciendum) c(uravit) calchidicum et porticus et portam et viam. Za munificijenciju je osobito bio zaslužan lokalni uglednik Iddibal Himilis f. Caphada Aemilianus, koji još nije stekao rimsko građansko pravo (IRT 324b-c).*

²⁴ D. FISHWICK, 1991, 379.

²² D. FISHWICK, 1991, 378.

²³ J. REYNOLDS, J. B. WARD-PERKINS, 1952, (IRT), 324a: *Numini Imp(eratoris) Caesaris Divi f(ili) Augusti pont(ificis) m[ax(imi) imp(eratoris) XX co(n)s(ulis) XII] I tr(ibunicia) pot(estate) XXXIII calchidicum et porticus et porta et via ab XVvir(is) sacr(or)um [--- dedica]ta est. 324b Iddibal Himilis f(ilius) Caphada Aemilius d(e) s(ua) p(ecunia) f(aciendum) c(uravit) calchidicum et porticus et portam et viam. Much of the credit for the euergetism went to the prominent local Iddibal Himilis f. Caphada Aemilianus, who still did not obtain Roman citizenship at the time (IRT 324b-c).*

²⁴ D. FISHWICK, 1991, 379.

²⁵ CIL XII, 4333 (=ILS 112): *T. Statilio Taur[o]/ L. Cassio Longino / cos. X k. Octobr. / numini Augusti votum / suscepto a plebe Narbo/nensium in perpetuom..., [Pleb]s Narbonensis*

za ispunjenje zavjeta izvršili posvetu Augustovu numenu, koji je godinu prije (31. maja) okončao neki spor između puka i dekuriona.²⁵ Na natpisu je precizno opisana kulturna praksa i navedene su redovite godišnje svečanosti u kojima su članovi lokalnog kolegija šestorice (trojica vitezova iz lokalnog puka i trojica oslobođenika) bili obvezni da svaki od njih u tri prigode prinese za žrtvu životinju i da pet puta o svojem trošku podijeli tamjan i vino svim stanovnicima, da bi zajednički (*coloni et incolae*) odaslali molitve Augustovu numenu.²⁶ Glavna dvodnevna svečanost odvijala se 23. i 24. septembra kada je slavljen Augustov rođendan.

Posebni obredi štovanja carskog numena zabilježeni su na žrtveniku podignutom na forumu etrurskoga grada *Forum Clodii*, što doznajemo iz izvotka municipalnog dekreta datiranog u godinu 18. po Kristu.²⁷ I ondje se kao glavna dvodnevna svečanost (23. – 24. septembra) slavio Augustov rođendan, pri čemu se redovito prinose dvije životinjske žrtve *ad aram quae Numini Augusto dedic(ata) est*.²⁸ Budući da na ovom natpisu *numen* i dalje predstavlja atribut Augusta,²⁹ moguće je da je posveta žrtvenika bila učinjena prije smrti pr-

tion of the cult practice, mentioning regular annual festivities in which the members of the local college of six people (three equestrians from the local plebs and three freedmen) were obliged to sacrifice an animal on three occasions and to share incense and wine to all residents at their own expense five times, so they could pray together (*coloni et incolae*) to the numen Augusti.²⁶ Main two-day festivity happened on 23 and 24 September, when Augustus' birthday was celebrated.

Special rituals of honoring the imperial numen were documented on the altar erected in the forum of the Etruscan city *Forum Clodii*, as stated in the excerpt of the municipal decree dated to the year 18 AD.²⁷ Here as well the main two-day festivity was Augustus' birthday (23-24 September), whereby two animal sacrifices were offered *ad aram quae Numini Augusto dedic(ata) est*.²⁸ Since *numen* in this inscription still stands as the Augustus' attribute,²⁹ it is possible that the altar was dedicated before the death of the first *princeps*.³⁰ Anyhow, the inscription documented the cult practice that included performing several necessary rituals, organization of banquets and public games in

²⁵ CIL XII, 4333 (=ILS 112): *T. Statilio Taur[o]/ L. Cassio Longino / cos. X k. Octobr. / numini Augusti votum / suscepto a plebe Narbo/nensium in perpetuum...*, [Pleb]s *Narbonensis a[ram] / numinis Augusti de[di]cavit...* A. LEBÈGUE, 1882, 76–86, 176–184; D. FISHWICK, 1991, 379–380. Žrtvenik (v. 110 cm, š. 58 cm, d. 29 cm) bio je zavjetovan godine 11., 22. septembra.

²⁶ Budući da „božanska snaga“ cara (*numen Augusti*) može primiti žrtvu i molitve, D. Fishwick drži da je „zamišljen kao divinizirana apstrakcija koja se tretira na isti način kao i tradicionalni bog“ (D. FISHWICK, 1991, 385). Stoga, iako August nije bio bog, moć je njegova numena bila tolika jaka da se štuje poput pravih bogova kojima se prinose krvave žrtve i upućuju molitve.

²⁷ CIL XI, 3303 (=ILS 154); D. FISHWICK, 1991, 380.

²⁸ Slavljeni su također rođendani Tiberija (16. novembra), kada je žrtvovano tele, i Livije (30. januara), a spominje se i posveta kipova Augusta, Tiberija i Livije, koja se svečano obilježavala (10. marta) kada je Tiberije, 15. godine, postao *pontifex maximus*.

²⁹ Na ovom natpisu *numen* je popraćen adjektivnim oblikom *Augustum*, pa sintagma glasi *numen Augustum*. Budući da je August tada pokojni i diviniziran, očekivali bismo *numen Divi Augusti*.

a[ram] / numinis Augusti de[di]cavit... A. LEBÈGUE, 1882, 76–86, 176–184; D. FISHWICK, 1991, 379–380. The altar (h. 110 cm, w. 58 cm, l. 29 cm) was dedicated on September 22, 11 AD.

²⁶ Since “the divine power“ of the emperor (*numen Augusti*) can accept sacrifice and prayers, D. Fishwick believes that he was “envisaged as a divinized abstraction that is treated in the same way as the traditional god“ (D. FISHWICK, 1991, 385). Therefore, although Augustus was not god, the power of his numen was so strong that he was honored as true gods that are offered blood sacrifices and prayers.

²⁷ CIL XI, 3303 (=ILS 154); D. FISHWICK, 1991, 380.

²⁸ Other celebrations included birthdays of Tiberius (November 16), when a calf was sacrificed, and Livia (January 30). There is also a mention of dedication of the statues of Augustus, Tiberius and Livia that was celebrated (on March 10) when Tiberius became *pontifex maximus* in the year 15.

²⁹ In this inscription *numen* is accompanied by the adjectival form *Augustum*, so the syntagm reads *numen Augustum*. Since Augustus was dead and divinized at the time, we would have expected *numen Divi Augusti*.

³⁰ Augustus died on August 19, 14 at Nola. Immediately after his death, on September 17, apotheosis was performed at a special Senate session, and the cult of Divine Augustus spread across the Empire.

vog princepsa.³⁰ U svakom slučaju, natpis je dokumentirao kultnu praksu, koja je uključivala izvršavanje više obveznih rituala, organizaciju banketa i javnih igara u čast Augustu i drugim članovima carske familije, tj. organizirano kolektivno štovanje carskog kulta koje se izvodi, redovito i godišnje, na razini municipija.³¹

Budući da se na natpisu iz Privlake iz reduciranog popisa časti razabire da August ima titulu vrhovnog svećenika, a iz nomenklature je razvidno da još nije diviniziran, nastanak natpisa može se okvirno datirati u period između 12. godine prije Krista, kada August postaje *pontifex maximus*, i njegove smrti 14. godine po Kristu.³² Ako pak prihvatimo restituciju s navodom počasne titule oca domovine, koju Senat dodjeljuje Augustu 2. godine prije Krista, dobivamo sljedeći *terminus post quem* za postavljanje dedikacije.

Kao uži kronološki okvir za dataciju spomenika iz Privlake možemo uzeti činjenicu da se manifestacije štovanja ranog kulta Augustova numena javljaju uglavnom u završnom periodu njegove vladavine. Natpis iz Privlake formom dedikacije blizak je onoj iz *Leptis Magne*, ali je svojom mogućom funkcijom usporediv sa žrtvenicima posvećenim Augustovu numenu postavljenim na javnim mjestima u kolonijama *Narbo Martius* i *Tarraco* te municipiju *Forum Clodii*. Prema navedenim primjerima, spomenik iz Privlake s dedikacijom Augustovu numenu možemo okvirno datirati na kraj Augustove vladavine, preciznije između 11. i 14. godine.³³

³⁰ August je umro godine 14., 19. augusta, u Noli. Neposredno nakon njegove smrti, 17. septembra, na posebnoj sjednici Senata provedena je apoteoza, a kult Božanskog Augusta proširio se po cijelom Carstvu.

³¹ U municipalnom kalendaru kao datum posebne svečanosti navodi se i 13. augusta, vjerojatno dan posvete žrtvenika, a slavje se nastavlja sljedećih šest dana javnim igrama koje su financirali duoviri. Spominje se i organizacija javne gozbe za dekurione, koju je financirao posebni donator (*Q. Cascellius*), a o trošku vrhovnih magistrata u posebnim prigodama dijeljeni su dekurionima tamjan i vino, a narodu i ženama *mulsum et crustula*.

³² M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 351.

³³ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 351.

honor of Augustus and other members of the imperial family, that is organized collective veneration of the imperial cult that is done at the level of the municipium, regularly and annually.³¹

Since the reduced list of honors in the inscription from Privlaka indicates that Augustus had the title of *pontifex maximus*, and the nomenclature reveals he was not divinized at the time, the formation of the inscription can be broadly dated to the period between the year 12 BC when Augustus became *pontifex maximus*, and his death in AD 14.³² If we accept reading with the mention of the honorific title Father of the Country, given to Augustus in 2 BC, we get the following *terminus post quem* for placing the dedication.

To narrow the chronological framework of the monument from Privlaka, we may consider the fact that manifestations of the worship of the early cult of the numen of Augustus appear mostly in the final period of his rule. The inscription from Privlaka is very similar in form of dedication to the one from *Leptis Magna*, but its possible function relates it to altars dedicated to the numen Augusti placed in public spaces in the colonies of *Narbo Martius* and *Tarraco* as well as *Forum Clodii*. Mentioned examples allow dating of the monument from Privlaka with dedication to the numen Augusti to the very end of the reign of Augustus, more precisely between 11 and 14 AD.³³

According to L. Jelić's interpretation, the monument was determined as a base for Augustus' statue that undoubtedly originated from the area of nearby Nin. Although the monument pieces were preserved fragmentari-

³¹ In the municipal calendar, August 13 is mentioned as a date of special celebration, probably as a day when the altar was dedicated, and the festivity continued in the following six days with public games funded by duoviri. There is also a mention of organization of a public feast for decurions, funded by a special donor (*Q. Cascellius*). On special occasions, decurions were given incense and wine, and women and common people *mulsum et crustula* at the expense of high ranking magistrates.

³² M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 351.

³³ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 351.

Prema interpretaciji dr. L. Jelića, spomenik je određen kao baza Augustova kipa, koja, nedvojbeno, potječe s prostora obližnjeg Nina. Iako su ulomci spomenika fragmentarno sačuvani, prema crtežu spojenih ulomaka vidljivo je da čine spomenik kvadratnog oblika (sačuvane dimenzije: visina 60 cm, širina 80 cm, debljina 26 cm). Na vrhu i otprilike po sredini spomenika nalazi se pravokutni utor, koji je očigledno služio za nasad nekoga drugog elementa na spomenik. Dakle, prema interpretaciji Luke Jelića, da je spomenik baza na koju se fiksira Augustov kip, njegova je funkcija jasna. Međutim, s obzirom na sadržaj teksta natpisa u kojem je ključna dedikacija Augustovu numenu, možemo opisati spomenik odrediti i kao središnji dio trodijelnog kompozitnog žrtvenika, a utor udubljen na njegovu vrhu mogao je služiti za fiksiranje profiliranog kruništa,³⁴ gdje se prinosila žrtva prema propisanim pravilima štovanja carskog kulta. Iako se ova naša interpretacija funkcije opisanog spomenika iz Privlake čini logičnom, ipak moramo biti oprezni glede konačnog zaključka, jer bez izravnog pregleda spomenika, kojem očigledno nedostaju donji (postolje) i gornji element, ostajemo samo u sferi nagađanja.

U rukopisu djela *Monumentalna povijest Nina* dr. Luka Jelić razmatra natpis u okviru carskog kulta na prostoru rimske Enone: *Središte augustalnog kulta i augustalstva bijaše carski žrtvenik ara Augusti ili carski hram Augusteum. Po monumentalnom posvetnom natpisu „Numini imperatoris Caesaris Augusti itd.“ kojeg su nam se sačuvala samo dva ulomka (Sl.) očito je da je Nin imao svoj Augusteum i to na najuznositijoj i najotmjenijoj točki čitavoga grada i glavnoga trga kako to podrštine svjedoče.*³⁵

S prostora ninskog otoka potječu brojni

ly, the drawing of the conjoined pieces clearly shows that they constitute a square-shaped monument (preserved dimensions: height 60 cm, width 80 cm, thickness 26 cm). A rectangular slot is at the top and in the middle of the monument, obviously used for inserting some other element on the monument. Thus, according to Luka Jelić's interpretation, the function of the monument is clear – to support Augustus' statue. However, considering the inscription text marked by crucial dedication to the numen Augusti, we can determine the described monument also as a central part of a composite three-part altar, while the slot at its top might have been used to fix a molded crowning element,³⁴ where a sacrifice was offered in accordance with regulations of the imperial cult worship. Although our interpretation of the function of the described monument from Privlaka seems logical, still we have to be careful about the final conclusion, because without direct autopsy of the monument that evidently misses lower part (base) and upper element, our thesis remains speculative.

In the manuscript of the work *Monumental History of Nin*, dr. Luka Jelić considers the inscription in the context of the imperial cult in the region of Roman Aenona: *The center of the cult of Augustus was the imperial ara Augusti or imperial temple Augusteum. Monumental votive inscription "Numini imperatoris Caesaris Augusti etc." that was preserved on only two fragments (Fig.) reveals that Nin obviously had its Augusteum, on the most prominent and most exalted point in the entire city and the main square as attested by the ruins.*³⁵

The area of the Nin island yielded numerous finds of epigraphic monuments, altars, ele-

³⁴ Stopala kipa obično su postavljena na gornju površinu spomenika tako da što bolje podržavaju njegovu statiku, ali ne i na njezin kraj, što također ide u prilog tezi da je ovdje bio izveden spoj središnjeg dijela s kruništem žrtvenika.

³⁵ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 349–350, prema: AMS, Arhiv L. Jelića, V. *Nonensia (Nin i okolica)*, Reg. III, *Monumentalna povijest Nina*, str. 84.

³⁴ Statue's feet are usually placed on the upper surface of the monument for static purposes, but not on its end which is another argument in favor of the thesis that in this case central part was connected with the altar crowning element.

³⁵ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 349–350, after: AMS, L. Jelić Archives, V. *Nonensia (Nin and surroundings)*, Reg. III, *Monumentalna povijest Nina*, p. 84.

nalazi epigrafskih spomenika, žrtvenika, elemenata arhitektonske dekoracije, skulptura te ostataka arhitekture građevina *in situ*, koji svjedoče o visokoj razini romanizacije enonske zajednice.³⁶ S prostorom ninskog otoka povezuju se nalazi više skulptura od kojih se znatan dio može pripisati programu štovanja i promidžbe careva i članova carske obitelji u okviru štovanja carskog kulta na municipalnoj razini. Pretpostavlja se da su u Enoni bile postavljene najmanje tri grupe službenih carskih skulptura.³⁷ Može se očekivati da su grupe carskih skulptura bile postavljene u nekoj javnoj zgradi u okviru kompleksa foruma: bazilici, kuriji, trijemu ili, što je vjerojatnije, u hramu posvećenom Augustu (*Augusteum*).³⁸ Još od vremena Luke Jelića, pa sve do danas, u literaturi je zastupljeno mišljenje kako su ostatci monumentalnog hrama u Ninu bili u funkciji augusteja.³⁹ Ipak, novija mišljenja o toj temi decidirana su u stavu da je masivno zdanje bilo posvećeno Kapitolijskoj trijadi, te da *Augusteum* treba tražiti na drugom mjestu.⁴⁰ Hramska građevina posvećena Augustu vjerojatno se nalazila u okviru gradskog foruma u blizini mjesta nalaza glasovitih skulptura.⁴¹

Prema interpretaciji Luke Jelića, spomenik iz Privlake mogao bi se odrediti kao baza za nasad Augustove skulpture. Ako je takvo određenje točno, ono bi moglo upućivati na vrijeme stvaranja grupe carskih skulptura na prostoru municipija Enona. Na takav zaključak upućivao bi i monumentalni portret Marka Agripe, vojskovođe i Augustova zeta, koji vrlo vjerojatno potječe s ninskog područja. Portret po karakteru pripada službenoj, dvorskoj umjet-

ments of sculpture and architectural sculpture, and remains of *in situ* buildings that testify to a high level of Romanization of the Aenona community.³⁶ The area of the Nin island is associated with a number of sculptures some of which can be ascribed to the program of veneration and promotion of emperors and members of the imperial family within the veneration of the imperial cult at the municipal level. It is hypothesized that at least three groups of official imperial sculptures were erected in Aenona.³⁷ It is reasonable to assume that the groups of imperial sculptures were placed in a certain public building within the forum complex: basilica, curia, exedra or, more likely, in a temple dedicated to Augustus (*Augusteum*).³⁸ The opinion that the monumental temple in Nin was actually an *Augusteum* has been prevalent in scholarly literature back from the time of Luka Jelić to the present day.³⁹ However, more recent considerations of this topic agree without any doubt that the massive edifice was dedicated to the Capitoline Triad, and that *Augusteum* should be sought for elsewhere.⁴⁰ The temple building dedicated to Augustus was probably located within the city forum near the findspot of the famous sculptures.⁴¹

In accordance with interpretation of Luka Jelić, the monument from Privlaka might be determined as a base for mounting Augustus' sculpture. If this determination is correct, it might suggest time span when the imperial sculptures in the area of the municipium of Aenona were created. Such conclusion would also be supported by a monumental portrait,

³⁶ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 360–366.

³⁷ N. CAMBI, 1998, 47–49; I. JADRIĆ-KUČAN, 2011, 155–156.

³⁸ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 341.

³⁹ L. JELIĆ, 1900, 171; 1901, 184; M. SUIĆ, 1969, 92–97; M. SINOBAD, 2008, 247–249.

⁴⁰ I. JADRIĆ-KUČAN, 2011, 155–156; M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 325–329. Najdetajniji opis hrama u Ninu donosi M. CAGIANO DE AZEVEDO, 1948, 199–225.

⁴¹ N. CAMBI, 1998, 57, bilj. 106; M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 328–329, 341–343. Ta građevina još uvijek nije ubirana, no ima indicija za njezino postojanje.

³⁶ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 360–366.

³⁷ N. CAMBI, 1998, 47–49; I. JADRIĆ-KUČAN, 2011, 155–156.

³⁸ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 341.

³⁹ L. JELIĆ, 1900, 171; 1901, 184; M. SUIĆ, 1969, 92–97; M. SINOBAD, 2008, 247–249.

⁴⁰ I. JADRIĆ-KUČAN, 2011, 155–156; M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 325–329. The most detailed description of the temple in Nin is brought by M. CAGIANO DE AZEVEDO, 1948, 199–225.

⁴¹ N. CAMBI, 1998, 57, note 106; M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 328–329, 341–343. This building has still not been pinpointed, but there are indications of its presence.

nosti, a prema dataciji u konac 1. stoljeća prije Krista pripadao bi najranijem ciklusu službenih carskih kipova julijevske familije u Enoni.⁴²

Počasni Augustovi kipovi na prostoru provincije Ilirik postavljani su već u posljednjim desetljećima 1. stoljeća prije Krista u okviru njegove jedinstvene i službene promidžbene politike, no Augustov se kip mogao izložiti i poslije, u vrijeme proširivanja skupine, i to kao postumni.⁴³ Stoga bi se na prostoru municipija Enone moglo očekivati postojanje najmanje još jedne skulpture Augusta, jer je postojeća skulptura tipa Prima Porta (koja prikazuje vladara u herojskoj nagosti kao Jupitera) zasigurno nastala postumno, odnosno nakon njegove smrti.⁴⁴

U zadnjim desetljećima vladavine Augusta, poglavito u periodu nakon gušenja ustanka dvaju Batona 9. godine i pacifikacije Ilirika, povećava se broj manifestacija carskog kulta koji će puni zamah uzeti za vladavine Tiberija, Augustova nasljednika.⁴⁵ Stoga spomenik s posvetom Augustovu numenu iz Privlake možemo uvrstiti među najranije manifestacije carskog kulta na prostoru municipija Enone, ali i šire, u okvirima provincije Gornji Ilirik – Dalmacije.

probably found in the Nin region, of Marcus Agrippa, army leader and son-in-law of Augustus. Portrait type belongs to official, court art. According to dating to the late 1st century BC, it belongs to the earliest series of the official imperial statues of the Julian family in Aenona.⁴²

Honorary Augustus' statues in the area of the province of Illyricum were erected as early as the last decades of the 1st century BC within his unified and official propaganda, but Augustus' statue might have been set up later, when the group was extended, as a posthumous statue.⁴³ Therefore at least one more sculpture of Augustus can be expected in the area of the municipium of Aenona, since the existing sculpture of the Prima Porta type (depicting the emperor in heroic nudity as Jupiter) was definitely made posthumously, that is after his death.⁴⁴

In the last decades of the reign of Augustus, particularly in the period after crushing the rebellion of the Batos in the year 9 and pacification of Illyricum, the number of manifestations of the imperial cult increased, only to be in full swing during the rule of Tiberius, Augustus' successor.⁴⁵ Therefore the monument with the dedication to the numen Augusti from Privlaka can be included in the earliest manifestations of the imperial cult in the area of the municipium of Aenona, but also in the wider framework of the province of Upper Illyricum – Dalmatia.

Translation: Marija Kostić

⁴² J. BANKÓ, P. STICOTTI, 1895, 17, br. 17, Sl. 7; N. CAMBI, 1998, 49, 55, bilj. 37; 2005, 19, Sl. 17.

⁴³ N. CAMBI, 1998, 55; M. GLAVIČIĆ, N. CAMBI, 2017, 14.

⁴⁴ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 351.

⁴⁵ M. GLAVIČIĆ, Ž. MILETIĆ, 2008, 418–420.

⁴² J. BANKÓ, P. STICOTTI, 1895, 17, no. 17, Sl. 7; N. CAMBI, 1998, 49, 55, note 37; 2005, 19, Fig. 17.

⁴³ N. CAMBI, 1998, 55; M. GLAVIČIĆ, N. CAMBI, 2017, 14.

⁴⁴ M. DUBOLNIĆ GLAVAN, 2015, 351.

⁴⁵ M. GLAVIČIĆ, Ž. MILETIĆ, 2008, 418–420.

SKRAĆENICE / ABBREVIATIONS

CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin, Accademia litterarum regia Borussica.

EDCS = *Epigraphik – Datenbank Clauss / Slaby*

EDH = *Epigraphische Datenbank Heidelberg*

LITERATURA / REFERENCES

- ALFÖLDY, G., 1973. – Géza Alföldy, Die zwei Lorbeerbäume des Augustus, *Antiquitas*, III, 14, Bonn.
- BATOVIĆ, Š., 1992. – Šime Batović, Luka Jelić, *Zadarska smotra*, 41, 4/5, Zadar, 250–253.
- CAGIANO DE AZEVEDO, M., 1948. – Michelangelo Cagiano De Azevedo, “Aenona” e il suo Capitolium, *Rendiconti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia*, XXII (1946 – 1947), Roma, 193–226.
- CAMBI, N., 1998. – Nenad Cambi, Skupine carskih kipova u rimskoj provinciji Dalmaciji, *Histria Antiqua*, 4, Pula, 45–61.
- CAMBI, N., 2000. – Nenad Cambi, *Imago animi. Antički portret u Hrvatskoj*, Književni krug Split.
- CAMBI, N., 2005. – Nenad Cambi, *Kiparstvo rimske Dalmacije*, Književni krug, Split.
- CRAWLEY QUINN, J., 2010. – Josephine Crawley Quinn, The Reinvention of Lepcis, *Bollettino di Archeologia on line*, I, Volume speciale A/A7/6, XVII International Congress of Classical Archaeology, Meetings between Cultures in the ancient Mediterranean, 22-26 Sept. 2008., Roma, 2010, 52-68, Reg. Tribunale Roma, (posjećeno 05. 08. 2017.), http://www.bollettinodiarcheologiaonline.beniculturali.it/documenti/generale/6_Quinn_paper.
- DUBOLNIĆ GLAVAN, M., 2015. – Martina Dubolnić Glavan, *Civitas Aenona: primjer romanizacije liburnske općine*, doktorska disertacija/PhD Thesis, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- DUBOLNIĆ GLAVAN, M., MARŠIĆ R., 2019. – Martina Dubolnić Glavan, Robert Maršić, *Krajolici i spomenici zadarskog područja krajem 19. i početkom 20. st. u istraživanjima prof. dr. Luke Jelića / Landscapes and Monuments of Zadar and the Surrounding Areas in the late 19th and early 20th Century in the Research of Professor Luka Jelić*, Katalog izložbe, Arheološki muzej Zadar, Zadar.
- DUBOLNIĆ GLAVAN, M., u tisku – Martina Dubolnić Glavan, Djelovanje Luke Jelića u Ninu – početci arheoloških istraživanja i rad na kulturno-gospodarskom razvoju ninskog područja, *Zbornik radova znanstvenog skupa Ecclesia Nonensis: prošlost Ninske biskupije*, Zadar – Nin.
- FISHWICK, D., 1989. – David Fishwick, Numen Augusti, *Britannia*, 20, Cambridge, 231–234.
- FISHWICK, D., 1991. – David Fishwick, *The Imperial Cult in the Latin West, Studies in the Ruler Cult of the Western Provinces of the Roman Empire*, vol. II, 1, Brill, Leiden – New York – København – Köln.
- FISHWICK, D., 2007. – David Fishwick, Numen Augustum, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 160, Bonn, 247–255.
- FISHWICK, D., 2014. – David Fishwick, Augustus and the Cult of the Emperor, *Studia historica – Historia Antiqua*, 32, Salamanca, 50–51.
- GLAVIČIĆ, M., CAMBI, N., 2017. – Miroslav Glavičić, Nenad Cambi, Glava Augusta iz Brinja u svom historijskom i arheološkom kontekstu, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 59, Zagreb – Zadar, 1–19.
- GLAVIČIĆ, M., MILETIĆ, Ž., 2008. – Miroslav Glavičić, Željko Miletić, Critical Approach to the Exhibitions of the Imperial Cult in the Roman Illyricum with Regard to its Early Stage of

- Development, *ARCHAIA: Case Studies on Research Planning, Characterisation, Conservation and Management of Archaeological Sites* (ur./eds.: N. Marchetti, I. Thuesen), *BAR International Series* 1877, Oxford, 417–426.
- JADRIĆ-KUČAN, I., 2011. – Ivana Jadrić-Kučan, *Carski kult u rimskoj provinciji Dalmaciji*, doktorska disertacija/PhD Thesis, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- JELIĆ, L., 1898. – Luka Jelić, Thesaurus ecclesiae cathedralis Nonensis in Dalmatia, *Compte rendu du Quatrième Congrès Scientifique International des Catholiques tenu à Fribourg (Suisse) du 16 au 20 août 1897*, Fribourg, 1–5.
- JELIĆ, L., 1900. – Luka Jelić, Spomenici grada Nina, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, n. s., IV, Zagreb, 156–171.
- JELIĆ, L., 1901. – Luka Jelić, Spomenici grada Nina, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* n. s., god. V, Zagreb, 184–192.
- JELIĆ, L., 1902. – Luka Jelić, Spomenici grada Nina, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, n. s. god. VI, Zagreb, 103–116.
- JELIĆ, L., 1911. – Luka Jelić, *Dvorska kapela sv. Križa u Ninu iz dobe hrvatskih narodnih vladara* knj. 1, Djela JAZU, knj. 19, Zagreb.
- KOVAČIĆ, S., LUČIĆ, N., 2005. – Slavko Kovačić, Nikša Lučić, Jelić Luka, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 6 (I – Kal), Leksikografski zavod Miroslav Krleža (ur./ed.: T. Macan), Zagreb, 2005.
- LEBÈGUE, A., 1882. – Albert Lebègue, Inscription de l'ara Narbonensis, *Revue Archéologique*, Nouvelle Série, Vol. 43, Paris.
- NOVAK, G., 1971. – Grga Novak, O životu i radu Luke Jelića, u/in: *Proslava 900-godišnjice Krešimirove darovnice o našem moru (1069-1969)*, Posebna izdanja Instituta JAZU u Zadru, (ur./ed.: V. Maštrović), Zadar, 1971, 36–38.
- ORŠOLIĆ T., DUBOLNIĆ GLAVAN M. (ur./eds.), 2019. – Tado Oršolić, Martina Dubolnić Glavan, Međunarodni znanstveni skup Luka Jelić (1864. – 1922.) istraživač i znanstvenik: valorizacija znanstvenog opusa, *Knjiga sažetaka / International Scientific Conference Luka Jelić (1864 – 1922) Explorer and Scientist: Valorization of Scientific Work*, *Book of abstracts*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Zadru, Zadar.
- OSTOJIĆ, I., 1979. – Ivan Ostojić, Don Luka Jelić – život i djela, "Kačić" *Zbornik franjevačke provincije presvetog otkupitelja*, 11, Split, 291–316.
- ROSS TAYLOR, L., 1937. – Lily Ross Taylor, Tiberius' Ovatio and the Ara Numinis Augusti, *The American Journal of Philology*, Vol. 58, No. 2, University of Pennsylvania, 185–193.
- REYNOLDS, J., WARD-PERKINS, J. B., 1952. – J. Reynolds, John Brian Ward-Perkins, *Inscriptions of Roman Tripolitania* (IRT), British School at Rome, Roma.
- SINOBAD, M., 2008. – Marko Sinobad, Kapitolijski hramovi u Hrvatskoj, *Opuscula archaeologica*, 31 (2007), Zagreb, 221–263.
- SUIĆ, M., 1969. – Mate Suić, Antički Nin (*Aenona*) i njegovi spomenici, *Povijest Grada Nina*, (ur./eds.: G. Novak, V. Maštrović), Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zadar, 61–104.

NEOBJAVLJENI ARHIVSKI IZVORI / UNPUBLISHED ARCHIVAL SOURCES

Arheološki muzej u Splitu (AMS), Arhiv Luke Jelića:
 Cjelina V, *Nona (Nin i okolica)*, Registar I – XV.
 Cjelina XXXVII. *Proslava 400. godišnjice P. Zoranića*, sv. 1.

